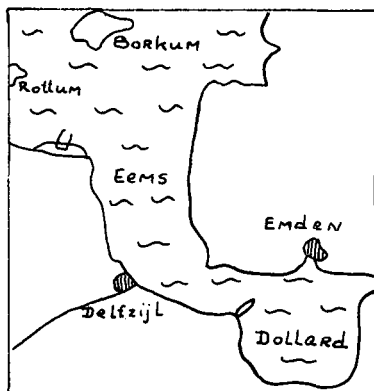

Wulken en wulkenvisserij in het Eemsmondgebied

De wulk (*Buccinum undatum* L.) is een aan ons strand allerm minst zeldzaam schelpdier. Ook valt het op dat dit weekdier qua vorm en sculptuur zo bijzonder variabel is. Naast de gewone vorm waarbij de mondopening ongeveer de halve hoogte van de schelp inneemt, worden er zowel korte vormen met een lage winding en een hoge mondopening als zeer hoge exemplaren met een korte mondopening en een gerede winding gevonden. Tussen exemplaren met een vrijwel gladde schelp - afgezien van een fijne lengtestreping - komen ook sterk gegolfde exemplaren voor. Verder worden aanmerkelijke verschillen in schelpdikte waargenomen, evenals exemplaren met meerdere mondranden. Bovendien treft men een verscheidenheid in het profiel van de winding aan, welke bol doch ook sterk afgeplat kan zijn. De kleur kan variëren van wit tot geelachtig bruin en uitlopen in een strepen- of vlekken tekening waardoor de schelp een marmerachtig uiterlijk kan krijgen.

Worden deze verschillen al duidelijk aangetroffen bij de schelpen die langs het strand worden gevonden, zoveel te meer komt deze grote verscheidenheid naar voren indien men de grote aantallen voor de consumptie gevangen dieren nader bekijkt. Reeds vele jaren wordt er door enkele vissers uit het Eems-Dollard gebied en door enkele Duitse vissers in het aangrenzende Duitse waddengebied op wulken gevestigd, welke in Delfzijl hetzij rechtstreeks met eigen schip of zo nu en dan ook wel uit de Duitse vissersplaatsjes per vrachtauto worden aangevoerd en van hier via Yerseke geëxporteerd naar België.

Wat het Nederlandse gebied betreft, is deze wulkenvisserij de laatste jaren - mogelijk door uitputting - van weinig betekenis meer. Om hier een officieel cijfer te noemen, in 1970 bedroeg de in de Waddenzee en het Nederlandse gedeelte van de Eems gevangen en door Nederlandse vaartuigen aan een visafslag aangevoerde hoeveelheid wulken (Jaarverslag Directie van de Visserijen) in totaal slechts 192 kilogram. Doch daar er geen verplichting voor wulken is voorgeschreven, bestaan er geen betrouwbare vangstcijfers. Aan de hand van ter plaatse bij de vissers ingewonnen inlichtingen mag echter worden aangenomen dat de jaarlijks te Delfzijl aangevoerde hoeveelheid - dus zowel uit het Nederlandse als uit het Duitse vangstgebied - zeer waarschijnlijk tussen de 250.000 en de 300.000 kilogram zal liggen, mogelijk zelfs nog iets hoger. Per kilogram telt men $\pm$ 20 stuks grote of 27 stuks kleinere wulken, gerekend naar voor de consumptie geschikte grootte. Gaan we uit van de gemiddelde maat, dan zijn dit nog altijd ruim 6.500.000 exemplaren, welke door de vissers met de hand uit de meestal rommelige netinhoud worden gesorteerd.

Sedert 1 mei 1970 bestaat er geen minimum maat meer voor wulken. Wat de netten betreft, was er voor zover na te gaan nimmer een minimum maaswijdte voor het wulkenvistuig voorgeschreven. Wél was het vóór 1970 verboden, wulken bij zich te hebben of voorhanden te hebben, waarvan de lengte van de spil van de schelp lopende van de top (apex) der schelp tot aan het onder einde van haar uitmonding (eind siphokanaal) kleiner was dan 50 millimeter. Ook kende men een gesloten visseizoen. Vóór 1 mei 1970 was het verboden te vissen met wulkenvistuigen van 1 april tot 30 september. In deze periode met andere vistuigen opgehaalde wulken moesten: 'onmiddellijk weer te water worden geworpen'.

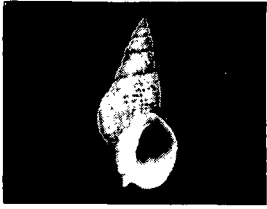
Ter voorkoming van uitroeiing van de wulkenstand in de Waddenzee en tevens om de aanvoer in verband met de beperkte afzet enigszins af te remmen, werd er gedurende de jaren 1950 tot en met 1969 een maximum gesteld aan het gewicht, de breedte en de diepte van het wulkenvistuig. De wulkenkor mocht niet zwaarder zijn dan 28 kilo, niet breder dan 125 cm en het ijzeren net niet dieper dan 60 cm. Deze maten golden uiteraard voor het Nederlandse deel van de Waddenzee. In het belendende gebied zag men echter ook regelmatig op wulken vissen met een gewijzigde garnalenkor, bestaande uit de iets ingekorte boomkor - met een lengte van 5 à 6 m, de garnalenkor is ± 8 m - en een net met grotere mazen gemaakt van zwaardere garens. Het bodemnet bestond dan grotendeels uit een aantal kettingwekkers, die onderling weer door stukjes ketting waren verbonden waardoor een net met grote mazen ontstond, waarmee men op de vaak harde en ruwere bodem minder kans loopt dat het net kapot wordt getrokken.

De vangst werd aan boord gewogen en levend in jute balen verpakt van 50 kilo elk. Meestal werd er op bestelling gevestigd. Werde er meer gevangen dan men voor die dag nodig had, dan werden de overtollige kilogrammen zonder meer weer over boord gezet, om een volgende keer eventueel weer opnieuw te kunnen worden gevangen. Een feit dat vermeldenswaard is, omdat hieruit blijkt dat er ook wel zuinig met de aanwezige voorraad kan worden omgesprongen.

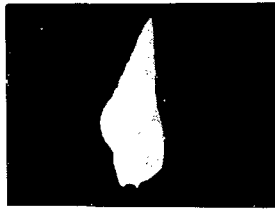
De laatste tijd past men echter ook een andere techniek toe. De gehele vangst wordt n.l. gekookt, daarna met schelp en al diepgevroren en vervolgens op bestelling afgeleverd. Deze methode zou op de kwaliteit van het eindproduct niet van invloed zijn.

Enkele variëteiten: De grote variabiliteit werd reeds eerder gememoreerd. Men krijgt soms de indruk dat het gemakkelijker valt om twee verschillende vormen bijeen te zoeken dan twee ongeveer gelijke. Hoe meer schelpen men bekijkt, hoe moeilijker het wordt ze bij een bepaalde naam onder te brengen. Dautzenberg beeldt in het hieronder genoemde werk 23 variëteiten en 2 monstrositeiten af. Toch bleek het uiterst moeilijk, al het in de Eemsmond verzamelde materiaal aan de hand hiervan met zekerheid onder te brengen. Van al de verzamelde schelpen met afwijkende vormen en sculptuur een uitputtend overzicht te geven, is in dit bestek niet mogelijk. Een aantal frappante vormen werden daarom uitgekozen en hieronder in het kort besproken.

1. *Buccinum undatum* L. var. *acuminata* Broderip 1844. Een vorm die vrij regelmatig in de vangsten wordt aangetroffen. Schelp met een hoge winding en een naar verhouding vrij kleine mondhooft. De windingen zijn vlak, in sommige gevallen zelfs iets hol. Naad ondiep. Bij exemplaren met een dunne schelpwand, die veelal wit van kleur zijn (afb. b), vrijwel geen sculptuur. Deze vorm komt echter ook voor met een zwaardere schelp en vertoont dan een traliewerk-sculptuur (afb. a).
2. Een eveneens bijzondere - weinig voorkomende schelp - is de hier afgebeelde sub-scalaride vorm van *Buccinum undatum* L. (afb. c). Deze vorm wordt als een misvorming beschouwd, een monstrositeit dus. In afwijking van de voorgaande vorm is de naad hier zeer diep ingesneden, zo diep zelfs, dat de bovenste windingen bijna

a

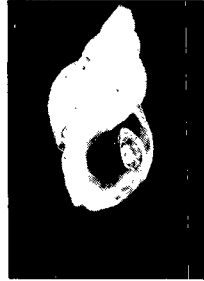
b

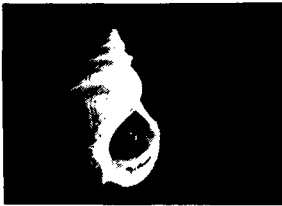
c

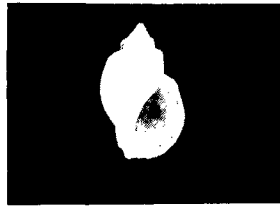
d

e

f

g

h

geheel los van elkaar liggen. Dit is op heden het enige exemplaar dat ik van deze vorm in handen kreeg. Uiteraard is het mogelijk dat deze schelp meer in de vangsten voorkomt maar door haar vorm minder opvalt, waardoor ze mogelijk zeldzamer lijkt dan ze in werkelijkheid is.

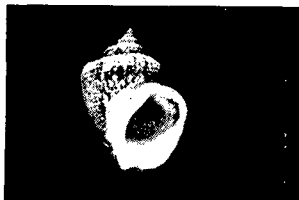
3. Een vorm die eveneens tot de misvormingen gerekend wordt, is de monstrositeit *sinistrorsa* Jeffreys.

Deze schelp is links gewonden, hetgeen wil zeggen dat de windingen tegengesteld verlopen aan de normale windingsrichting bij deze soort. Legt men een normaal gewonden schelp met de punt van zich af op de hand en de mondopening naar boven, dan verlopen de windingen van rechts naar links. Bij de links gewonden vorm is dit juist andersom. Deze vorm is vrij zeldzaam en in ons land zijn er vermoedelijk tot op heden slechts een drietal exemplaren van bekend. In de Eemsmond werden drie exemplaren gevonden, waarvan 1 exemplaar in nederlandse handen is (*afb. d*). De twee andere exemplaren zijn in het eigendom van Duitse vissers, die ze vonden in hun vangst. Deze twee werden bij bovengenoemd drietal niet meegeteld. Helaas denkt men dat deze schelpen een bijzonder hoge handelswaarde hebben, want zelfs voor een foto waren ze niet te lenen, laat staan dat ze te verwerven waren voor een museumcollectie. Met het niet geheel ondenkbare gevaar, dat 'moeder de vrouw' ze vroeger of later in het vuilnisvat laat verdwijnen vanwege de geuren die ze verspreiden!

Het hierbij afgebeelde exemplaar (*afb. d*) komt uit het Duitse gebied. Om duidelijk te laten uitkomen, dat het hier slechts een schelp met een afwijkende windingsrichting betreft, maar verder een normale schelp, werd de afbeelding ook in spiegelbeeld - dus als normaal gewonden schelp - afgedrukt. Men ziet dan een vorm, die de gewone vorm vrijwel benadert (*afb. e*).

Een bizar geval deed zich voor bij het vissen - met een verzamelaar aan boord - toen een trek een links gewonden en enkele andere afwijkende vormen opleverde, die keurig aan de kant werden gelegd, maar bij het volgende dekwassen weer per abuis over boord werden gespoeld.

4. Tot slot een drietal gekielde exemplaren (*afb. f, g en h*). De kiel is bij de afbeeldingen f en h duidelijk zichtbaar, bij g minder duidelijk; toch reken ik deze schelp ook nog tot deze variëteit, omdat deze schelp in dezelfde uiterlijke vorm ook met een duidelijke kiel is gevonden. Zit de kiel hoog aan de winding zoals bij afbeelding g, dan heet de variëteit *turricula* Henrard. Bevindt de kiel zich wat lager (*afb. f en h*), dan wordt de schelp gerekend tot de variëteit *carinata* Turton.
5. Een bijzonder fraaie schelp, waarvan tot op heden nog geen naam kon worden gevonden, wordt afgebeeld aan het eind van dit artikel. Deze schelp lijkt weinig meer op een Wulk, toch moet ze zonder meer tot deze soort gerekend worden. Het is een zeer stevige horen met een sterk gedrongen vorm, ze bezit 6 windingen waarvan de twee laatste omgangen sterk in grootte toenemen, en vooral de laatste winding bijzonder vergroot is en bijna $\frac{2}{3}$ van de totale hoogte van de schelp inneemt. De omgangen zijn trapsgewijs afgezet en er is een duidelijke spiraalstreping. De sculptuur vertoont geen plooiën, de kleur is gemarmerd.
6. Normaal is de kleur van de mondopening lichtgeel tot oranje-geel. Enkele exemplaren werden gevonden met een bruin-violette mondopening. Het vermoeden bestaat, dat dit een noordelijke vorm is van *Buccinum undatum*, die dan mogelijk hier het zuidelijkste deel van haar verspreidingsgebied heeft.

Literatuur:

Tera van Benthem Jutting: 'Gastropoda Prosobranchia et Pulmonata' in: Fauna van Nederland, afl. VII, 1933.

Dautzenberg en Fischer: 'Mollusques provenant des campagnes de l'Hirondelle et de la Princess-Alice dans les mers du Nord', in: Résultats des campagnes scientifiques du Prince de Monaco, Fasc. XXXVI, 1912.

John Gwyn Jeffreys: 'British Conchology', IV Marine Shells, 1867.

A. W. Lacourt: 'De variabiliteit van de schelp van de wulk, *Buccinum undatum* L.', in: Het Zeepaard, jaargang 26, nr 3, mei 1966.

Adres van de schrijver: